

DOI 10.33930/ed.2019.5007.24(6)-8

УДК: [2-75:001.4](045)

**ДУХОВНА ОСВІТА В ПРОТЕСТАНТСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПОНЯТЬ**

*RELIGIOUS ("FAITH-BASED") EDUCATION IN PROTESTANT
EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE: TO THE PROBLEM OF
CONCEPT FORMULATION*

І. В. Кундеренко

Актуальність теми дослідження. В офіційному листі МОН України від 5 липня 2018 року під №1 / 9-421, адресованому керівникам усіх вищих навчальних закладів, є перелік 230 духовних навчальних закладів, з яких біля 44 % можна кваліфікувати як протестантські.

Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти є категорія (04) "богослов'я" із відповідною спеціальністю (041) "богослов'я". Проте порівняльних досліджень було проведено мало (якщо такі взагалі були). Таким чином, існує вагомий попит на критичні дослідження.

Україна обрала належний шлях недискримінації та рівних можливостей для всіх. Створення уніфікованої термінології – це завдання, яке ще не було виконано.

Освіта, здобута у духовних навчальних закладах до 2018 року, може бути визнана МОН, і багато випускників скористались цим процесом, тому кількість випускників із визнаною освітою швидко зростає.

Таким чином, будь-які дослідження в цій галузі матимуть наукову новизну.

Постановка проблеми. Низький ступінь вивченості зазначеного предметного поля зумовлює потребу у взаємодії з духовними закладами вищої освіти вивчити найкращий досвід та спробувати прийти до уніфікованої термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації на цю тему

Urgency of the research. In the official letter of the Ministry of Education of Ukraine dated July 5, 2018 under № 1 / 9-421, addressed to the heads of all higher education institutions, there is the list of 230 religious ("faith-based") schools, of which about 44% can be qualified as Protestant.

The list of branches of knowledge and specialties for which training of applicants for higher education is carried out is category (04) "theology" with the corresponding specialty (041) "theology". However, little (if any) comparative research has been done. Thus, there is a strong demand for critical research.

Ukraine has chosen the appropriate path of non-discrimination and equal opportunities for all. Creating uniform terminology is a task that has not yet been accomplished.

Education obtained in religious ("faith-based") educational institutions prior to 2018 could be recognized by the MES, and many graduates went through that process, thus a number of graduates with recognized education grows rapidly.

Thus any research in this area will have scientific novelty.

Target setting. Mentioned subject field is not well-researched and that creates an outstanding need to increase co-operation with 'faith-based' higher education institutions, study their best practices and make attempts to achieve unified terminology.

Actual scientific researches and issues analysis. There are

практично відсутні. Є термінологія, яка використовується у нормативно-правових актах, є поодинокі дослідження духовних закладів вищої освіти, переважно в межах релігієзнавства.

Постановка завдання. Ототожити складності досягнення недискримінаційного терміноутворення, яке би тримало рівновагу між коректністю з одного боку, та науковістю й об'єктивністю з іншого боку; проаналізувати існуючі варіанти номінування навчальних закладів, створених релігійними організаціями, деномінаціями та конфесіями; запропонувати найбільш оптимальні терміни щодо духовних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Автор аналізує три найпоширеніших способи звертання до ЗВО, заснованих релігійними організаціями.

Висновки. Окремі існуючі варіанти звертання до духовних ЗВО створюють небажані конотації, яких слід уникати, в той самий час можна лишити обмежене ретроспективне використання терміну “духовні ЗВО” та переважно використовувати інші терміни.

Ключові слова: духовні навчальні заклади, визнання духовної освіти, протестанти, недискримінаційне ставлення.

practically no publications on this subject. There is the terminology used in legal acts, there are single studies of religious ('faith-based') higher educational institutions, mainly within the framework of religious studies.

The research objective. To identify the difficulties of achieving non-discriminatory terminology education that would balance correctness on the one hand and scientific and objectivity on the other; to analyse the existing options for the nomination of educational institutions established by religious organizations, by denominations and confessions; to propose the most optimal time frames regarding the religious ('faith-based') educational institutions.

The statement of basic materials. The author analyses the three most common ways to address the institutions of higher education established by religious organizations.

Conclusions. Certain terms how 'faith-based educational institutions' are being addressed to in Ukraine create some negative connotations. At the same time there is limited room for the use of the most common terminology. However, author comes to a conclusion that the legal status as existing terminology is the best option.

Keywords: 'faith-based' educational institutions, recognition of 'faith-based' education, Protestants, non-discriminating attitude

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні існує чимало духовних навчальних закладів. Так, у Листі МОН від 5 липня 2018 року йдеться про 230 таких закладів, де протестантських духовних навчальних закладів налічується понад 100 [5] (в залежності від визначення “протестантизму”). Випускники “духовних навчальних закладів” дедалі більше стають частиною освітнього простору завдяки двом процесам:

З одного боку, існує можливість пройти процедуру визнання “духовної освіти” (отриманої до 1 серпня 2018 року) в профільному міністерстві, з іншого боку, зазначений лист МОН дозволяє випускникам-бакалаврам духовних навчальних закладів продовжувати навчання на освітньому рівні “магістр” за рішенням спеціалізованої вченої ради навчального закладу. Паралельно з цим, у “Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої

освіти”, передбачена спеціальність “богослов’я”; за цим напрямом освітні програми створені не лише у духовних навчальних закладах.

Водночас, у законодавчому просторі України, що регламентує освітню діяльність, міститься нереалізоване положення про незалежні акредитаційні агенції забезпечення якості освіти. Випереджуючи час, протестантські навчальні заклади створили агенцію, представлену в Україні ГО “САТА” (Громадська організація “Євро-азійська акредитаційна асоціація”), яка вже кілька років успішно виконує функції, передбачені у зазначеному положенні про незалежні акредитаційні агенції забезпечення якості освіти.

Обраний державою Україною шлях створення рівних умов вимагає недискримінаційного та коректного підходу до термінотворення. Освітній простір вимагає наукового підходу до термінотворення. Саме тому постає питання коректного, недискримінаційного та наукового термінотворення у найменуванні та взаємодії з вище зазначеними навчальними закладами.

Відтак низький ступінь вивченості означеного предметного поля, незважаючи на наведені вище фактори, зумовлює актуальність дослідження взаємодії з духовними навчальними закладами, зокрема – заснованими протестантами України. Вивчення питань термінотворення щодо духовної освіти буде потребувати взаємодії з самими протестантами (йдеться про самовизначення цієї соціальної групи). Перешкоди у цьому процесі: для представників наукових спільнот – складна предметна та термінологічна міжпредметність (залучення науки про освіту та релігієзнавства), непоінформованість про стан та масштабність духовної освіти; для представників протестантських громад – може не подобатися зайва “світськість” певних термінів.

З огляду на зазначену міжпредметність та особливість дослідницького поля, запропоноване дослідження не є богословським або філософським. Водночас студія також не є релігієзнавчою, ця складова зумовлена виключно об’єктом дослідження – духовні заклади вищої освіти. Проте недостатня поінформованість про масштабність духовної освіти в Україні створює дисонанс, коли звернення до духовних ЗВО та взаємодія з ними може бути зумовлена не стільки об’єктивними факторами, скільки стереотипним мисленням.

На наш погляд, українському науковому простору слід вивчати найкращі здобутки духовної освіти, зокрема, в аспекті подолання наявних проблем української науки, зважаючи на досвід духовних ЗВО.

Мета статті: дослідити шляхи досягнення недискримінаційного термінотворення, яке би тримало рівновагу між коректністю, з одного боку, та науковістю й об’єктивністю, з іншого; **завдання** – проаналізувати наявні варіанти номінування навчальних закладів, створених релігійними організаціями, деномінаціями та конфесіями; виокремити найбільш оптимальні терміни щодо визначення духовних навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій україномовній літературі, присвяченій темі освіти та релігії, паралельно вживається декілька варіантів назв навчальних закладів, створених релігійними організаціями: богословські або теологічні навчальні заклади; релігійні навчальні заклади; духовні навчальні заклади. Синонімічність та розбіжність вживання цих термінів не є достатньо

вивченою. Релігієзнавець А. Колодний [7] розглядає питання взаємодії релігійних організацій та українського суспільства. Дослідник Ю. Решетніков [11] вивчає стан сучасної духовної освіти в Україні, а В. Хромець в окремих статтях систематизує стан духовної освіти в Україні, а у своїй дисертаційній праці [17] досліджує історію становлення духовної освіти в Україні.

Ю. Чорноморець простежує питання конфесійного викладання богослов'я у світських ЗВО [18]. З ним не погоджується дослідник Ю. Вестель, який застерігає проти викладання конфесійного богослов'я у світських ЗВО [2].

Проте жодний із зазначених дослідників не аналізує питань термінотворення щодо найменування духовних закладів вищої освіти. Унаслідок відносної новизни процесів та невисокого ступеня вивченості цієї теми здійснений нами аналіз є актуальним.

Виклад основного матеріалу. У часи Радянського Союзу отримання духовної (або богословської) освіти було ускладненим [3], відтак, залежно від історичного періоду існування радянської держави, можемо говорити про неофіційну діяльність окремих закладів. Після отримання Україною незалежності у 1991 році багато релігійних конфесій створили власні навчальні заклади заради задоволення своїх освітніх потреб; іноді були спроби створення спільних проектів між кількома конфесіями. Так, у 1991 році розпочав діяльність Донецький Біблійний Коледж, який згодом був перейменований у Донецький Християнський Університет [4]. До створення цього навчального закладу долучилися декілька протестантських церковних об'єднань. Проте навчання у таких закладах не визнавалося державою як отримання освіти відповідного рівня. Така дихотомія призвела до того, що тривалий час духовні навчальні заклади йшли окремим шляхом розвитку: формувалося власне бачення освіти, залучалися ресурси за рахунок волонтерства або благодійних внесків, освітні процеси відповідали релігійним потребам і ресурсним можливостям. Водночас результати навчання мали задовольняти очікування релігійних громад, студентів, викладачів, спонсорів – тобто всіх стейкхолдерів.

Таким чином, від початку свого існування духовна освіта в Україні мала певні відмінності від світської освіти. Остання мала пройти процес переосмислення та трансформації, а духовна освіта мала сформувати своє розуміння освіти в цілому зі всіма її складовими.

Варто зазначити, що відбулося певне наслідування кращих практик побудови духовної освіти в США та інших країн Заходу. Проте на початку 1990-х років таке наслідування не було цілісним: багато протестантських навчальних закладів прагнули копіювати освітні стандарти США, проте управлінську модель або адаптували під конфесійні вимоги, або наблизили до прийнятних в Україні форм [11]. На початку існування духовної освіти в незалежній Україні орієнтир на державне визнання не був пріоритетним. Деякі духовні навчальні заклади орієнтувались на освітній простір США, де більшість духовних шкіл мають подвійну акредитацію освітніх програм: державну й незалежної богословської агенції. У цьому наслідуванні більше зверталась увага на акредитацію незалежної богословської агенції, а сам факт, що такі богословські школи мають ще й визнання духовної освіти на державному рівні, не був

визначальним [12, 14].

Ситуація істотно змінилась у 2016 році, коли при Міністерстві освіти України була створена Комісія з державного визнання документів про вищу духовну освіту [11]. До її складу увійшли представники Міністерства освіти і науки України, Громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями, представники релігійних громад, а також вищих навчальних закладів, що мали ліцензію на здійснення освітньої діяльності в галузі знань “Богослов’я” [5]. Ці зміни привели до того, що випускники духовних освітніх закладів, які здобули освіту на території України до 2018 року, можуть пройти процес визнання в МОН. Після цього перед духовними навчальними закладами постав вибір – або йти шляхом отримання ліцензії Міністерства освіти з викладанням певних спеціальностей, або продовжувати обслуговувати інтереси релігійних спільнот [5].

Таким чином, серед духовних навчальних закладів виникали власні стандарти освіти, вимоги, термінологія, поставали специфічні виклики, утворилася освітня субкультура. Навіть факт існування богословської або духовної освіти без жодного втручання та регулювання державою за умов задоволення інтересів стейкхолдерів та самофінансування говорить про те, що освіта може існувати й у такий спосіб.

Таким чином ми можемо стверджувати про актуальність належного та недискримінаційного найменування навчальних закладів, створених релігійними організаціями, в науковій літературі, проаналізуємо декілька варіантів: богословські/теологічні навчальні заклади, релігійні навчальні заклади, духовні навчальні заклади. *“Богословські/теологічні навчальні заклади”*. Аргументами щодо коректності такого терміну є:

– У переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, є галузь (04) “Богослов’я” та передбачена спеціальність (041) “Богослов’я” [5];

– Випускники-бакалаври таких закладів можуть продовжувати навчання на освітньому рівні “магістр” або за наявності сертифікату про визнання духовної освіти, або за рішенням спеціалізованої вченої ради навчального закладу; водночас не зважаючи на специфіку диплому такого закладу [5],[5] попередня спеціальність має бути визнана власне як (041) “Богослов’я”.

– простота перекладу цього терміна англійською мовою, що важливо із врахуванням закріпленого Конституцією України зовнішнього політичного вектору.

З іншого боку, щодо обмеженого використання визначення “богословські навчальні заклади” виступають наступні контраргументи:

– слова або терміни “богословський” та “теологічний” не мають єдиного значення [7];

– виокремлюють власне українське розуміння понять “богословський” та “теологічний” [11];

– наявне розмаїття освітніх програм цих закладів або спеціалізацій (від академічного богослов’я до практичних напрямів).

“Релігійні навчальні заклади”. На користь вживання визначення “релігійні навчальні заклади” виступають наступні аргументи:

– слово “релігійний”, на відміну від “духовний”, містить у своєму значенні менше різночитань;

– такі навчальні заклади здебільшого засновані релігійними організаціями або окремими членами релігійних організацій;

– визначення “світське” чи “релігійне” середовище або контекст освіти вживаються в науковій літературі [11];

Контраргументи щодо використання терміна “богословські або теологічні”:

– вірування та приналежність до релігії певної людини можуть змінюватися, відтак назва не бере до уваги, що потенційно людина, яка не належить до певного кола вірувань, все одно може навчатися у такому навчальному закладі,

– сам зміст навчання може бути нейтральним та не містити викладання специфічних для спільноти віри навчальних дисциплін. Наприклад, у США, де існує багаторічний досвід діяльності подібних навчальних закладів, Церква Ісуса Христа Святих Останніх днів (“мормони”) [20] є засновницею Університету Бригама Янга в місті Солт-Лейк-Сіті [19]. Офіційні вірування “мормонів” суттєво відрізняються від традиційного християнства, що вважати їх християнами в цілому та протестантами зокрема було б некоректно (вони не монотеїсти, нормативним Священним Писанням вважається не тільки Біблія), водночас це – цікавий феномен. Проте згаданий заклад вищої освіти готує фахівців із таких напрямів: бізнес, освіта, інженерія, соціологія, мистецтво, право та інші. Стати студентами цього навчального закладу можуть люди, які не належать до жодної конфесії, не зважаючи, що до 70 % населення штату Юта, де розташований згаданий заклад вищої освіти, є мормонами. Назвати такий заклад “релігійним” було б некоректним, оскільки окремі навчальні програми не пов’язані з релігійністю або релігійними студіями.

– В Україні подібні освітні підходи дієві в Українському Католицькому Університеті. Серед протестантських навчальних закладів велику роботу в цьому напрямі здійснював Донецький Християнський Університет, проте війна з Російською Федерацією та силовий захват приміщення цього навчального закладу призупинив його роботу. Подібний вектор освітнього розвитку також здійснює Київський Християнський Університет.

“Духовні навчальні заклади”. Головним аргументом на користь використання цього терміну є його сталість у законодавстві України, у сучасній українській науці, у публічному просторі тощо.

Контраргументами є:

– складність однозначного перекладу такого терміна англійською мовою;

– неоднозначність терміна. Традиційно в християнській історіографії термін “духовний” розуміється як вірування у трансцендентне походження життя, йдеться про нематеріальні речі, які можуть знаходити матеріальне втілення, водночас традиційне світське тлумачення терміна “духовний” схильне обмежуватися “суспільними досягненнями” або “світоглядними цінностями”; проте оскільки освіта в Україні світська, секулярна, складно визначити рівень можливого різночитання, спричиненого вживанням терміна “духовні навчальні заклади”;

– термін “духовний” не є однозначним серед тих, хто ототожнює себе з певною вірою. Наприклад, у згаданому переліку “духовних навчальних закладів”, окрім “християнських” містяться навчальні заклади, засновані мусульманами, іудеями, кришнаїтами тощо. Визначення “духовності” прихильниками цих вірувань буде істотно відмінним (як від християнського, так і один від одного), отже, ми зіткнемось із неузгодженістю “духовності” в аспекті самовизначеності всередині цих груп, а вже будь-яке саморозуміння “духовності” буде вступати у конфлікт неузгодженості із притаманною для освітнього простору світськістю.

Також існує синонімічність використання сполучень “протестантські”/“євангельські” навчальні заклади. Слід зазначити, що окремі дослідники вважають, що “протестантськими” варто називати лише тих, хто належить “першій хвилі” Реформації [1], [8]. Проте в нашій роботі ми вважаємо ці терміни синонімічними, оскільки мета роботи – не богословські дослідження. Здебільшого представники двох деномінацій, навчальні заклади яких домінують у списку духовних навчальних закладів, – баптисти та п’ятидесятники, сприймають терміни “протестантські” та “євангельські” як синоніми, проте “протестантські” – ширше поняття. Зауважимо, що “конфесія” є вужчим поняттям, ніж “деномінація”; наприклад, “баптисти” як деномінація представлені в Україні кількома конфесіями, те саме стосується “лютеран”, “п’ятидесятників”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Ми можемо орієнтуватися на нейтральність визначень, притаманній Західній Європі та Північній Америці, де, наприклад, в англомовному світі існує більш неупереджений, але, певною мірою, синонімічний слову “релігійний” вислів “faith-based” (заснований на вірі). Беручи до уваги соціологічне, а не антропологічне значення слова “faith” (віра), ми погоджуємося, що словниковий переклад “faith-based” найчастіше буде містити наступні конотації: “пов’язаний із релігією”, “заснований на певній релігії” або “заснований релігійною групою”. Відтак складно знайти адекватний у семантичному значенні відповідник українською мовою, адже йому притаманні ті самі недоліки визначення, що й терміну “релігійний”.

Незважаючи на те, що термін “духовна освіта” широко впроваджений, нами піддається сумніву однозначність вживання терміну “духовні навчальні заклади”, оскільки це створює зайве розмежування, дихотомію та протиставлення навчальних закладів.

Хоч на сьогодні більшість духовних навчальних закладів не має ліцензії та акредитованих освітніх програм від МОН, проте відкритість МОН робить визнання освіти, здобутої в таких навчальних закладах до 2018 року, можливою. Також навчальні заклади, засновані релігійними організаціями, мають повне право як продовжувати обслуговувати внутрішні інтереси деномінації, так і ліцензувати й акредитувати освітні програми. Водночас, Законом України “Про вищу освіту” передбачені “незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти”, тому в разі запровадження таких може виникнути потреба у визнанні не лише духовних навчальних закладів, а й тих майбутніх навчальних закладів, які оберуть послуги незалежних установ оцінювання та

забезпечення якості вищої освіти.

Саме тому, нами пропонується наступне:

По-перше, використовувати термін “духовна освіта” та “духовні навчальні заклади” ретроспективно щодо того освітнього процесу, який відбувався в таких закладах до 1 серпня 2018 року, оскільки це вже зумовлено низкою нормативно-правових актів.

По-друге, за умов, якщо ЗВО, створені релігійними організаціями, обрали шлях ліцензування МОН та акредитацію своїх освітніх програм, не розмежовувати ЗВО за ознакою “духовності”. У такому разі використовувати вислів “заклад вищої освіти” без подальших уточнень.

По-третє, припускаючи, що є заклади вищої освіти, засновані релігійними організаціями, які знаходяться або у перехідному періоді набуття ліцензії МОН та акредитації освітніх програм, або у процесі винесення рішення (щодо добровільного ліцензування), та з огляду, що використання термінології, що розмежовує навчальні заклади, не є прийнятним, запропонувати зміну в наявний термін “Релігійна організація “Вищий духовний навчальний заклад” та використовувати його у редакції “Релігійна організація “Заклад вищої освіти”, оскільки це буде відповідати тенденції зміни використання заміщення найменування ВНЗ на ЗВО. Так можна уникнути багатозначності терміна “духовний”, а інформація про заснування буде міститися у назві. Наприклад, термін “ПВНЗ” хоч й є застарілим, але не є дискримінаційним.

По-четверте, щодо закладів вищої освіти, заснованих релігійними організаціями, які ухвалили рішення не ліцензувати свою освітню діяльність, а продовжувати надавати “in-house training” (внутрішній тренінг), тобто, за аналогією з великими бізнес-компаніями, готувати кадри для себе (обслуговувати інтереси деномінації), використовувати термін у редакції “Релігійна організація “Заклад вищої освіти”.

По-п’яте, в англomовному середовищі слід використовувати “faith-based higher education institutions”.

Проте, на наш погляд, розглянуті проблеми, викривають цілу низку потенційно небезпечних проблем українського освітнього наукового простору, які створюють над-мету запропонованого дослідження:

– схильність до упередженості в науковому просторі України. Це простежується у тому, що виключно філософське, необ’єктивне світоглядне припущення, що “наукове мислення (або середовище)” обов’язково має бути “атеїстичним/секулярним мисленням”, відображається в стигматизації ЗВО, створених релігійними організаціями. Такі ЗВО стикаються з формальним або неформальним “маркуванням”, хоч за чинним законом мають усі права, що й світські ЗВО (приватної або державної форми власності). Проте в цьому середовищі наявне очікування, що в назві ЗВО має бути певний дескриптор, який буде виокремлювати духовні ЗВО. Ми вважаємо небезпечним не лише бажання “маркування”, але й упередженість у цілому, яка звужує можливості української науки. Таке явище складно пояснити “необізнаністю”, оскільки зазначений у нашому дослідженні Лист МОН [5] вказує на масштабність подібних ЗВО;

– звужений підхід до ознак “науковості” (методів, дослідницького поля, власне дослідження, тощо). В українському науковому просторі існує

неформальне очікування від вченого, що він у своїх студіях реферативно викладатиме наявну вітчизняну та іншомовну наукову літературу з досліджуваної проблеми (яка має індексуватися в певних науково-метричних базах), проте це можливо лише за умов розгляду відносно неновітніх тем. Це ускладнює творчий аналіз істотно нових тем, явищ тощо. Наприклад, автору цієї статті довелося заручитися зовнішніми листами підтримки актуальності кваліфікаційної роботи, яка розглядає “якість освітніх послуг в протестантських ЗВО” перед її затвердженням. Світовий досвід навпаки заохочує до вивчення невивченого. Ми вважаємо, що науковість дослідження зумовлена іншими стандартами (від формулювань проблем або гіпотези) до методів, способів формулювання результатів, кількісного та якісного аналізу нових досліджень, висновків та належного посилання на джерела, коли це можливо.

На наш погляд, усе вище викладене зумовлює значущість подальшого дослідження духовної освіти не лише як окремого предметного поля, але здебільшого з метою масштабування найкращих здобутків для подолання наявних проблем української науки там, де духовна освіта має досвід позитивних напрацювань у цій царині.

Список використаних джерел:

1. Бренсон, Р, n.d. ‘Являются ли баптисты протестантами’, *Русский баптист: Независимый сайт евангельских христиан-баптистов*. Доступно: <<http://www.rusbaptist.stunda.org/dop/protest.htm>>. [19 Червень 2020].
2. Вестель, Ю 2011. ‘Теологія як наука і предмет викладання: на шляху до концепції світської теологічної освіти в Україні’, *Релігія в Україні*. Доступно: <<https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-konceptiyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>>. [19 Червень 2020].
3. Висоновець, О 2015. ‘Репресивна політика радянської влади щодо дітей вірних Євангельської християн-баптистської церкви в УРСР (60–80-ті рр. XX ст.)’, *Релігія в Україні*. Доступно: <<https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-konceptiyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>>. [19 Червень 2020].
4. *Донецький Християнський Університет*, 2020. Офіційний web-сайт. Доступно: <<http://www.dcu.org.ua/>> [19 Червень 2020].
5. *Кабінет Міністрів України*, 2015. ‘Постанова КМУ № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти” від 29 квітня 2015 р.’ Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/conv>>. [19 Червень 2020].
6. *Київська Богословська Семінарія*, 2020. Офіційний web-сайт. Доступно: <<https://www.ktsonline.org/abiturientu/navchalni-programy>>. [19 Червень 2020].
7. Колодний, А 1999. ‘Релігієзнавство і теологія’, *Українське релігієзнавство*, (10), рр. 3-14. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_1999_10_3>. [19 Червень 2020].
8. Лайнос, В 2011. ‘Почему баптисты не протестанты’, *Пастор онлайн: форум служителів церков ЄХБ*. Доступно: <<http://pastoronline.org.ua/uk/podiji/arkhiv-podij/47-resursi/navchanna/109-rochemu-baptisty-ne-protestanty>> [19 Червень 2020].
9. *Міністерство освіти та науки України*, 2016. ‘До уваги випускників і працівників вищих духовних навчальних закладів’. Доступно: <

- <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-povidomlennya-2016-10-26-do-uvagi-vipusknikiv-i-pracivnikiv-vishhix-duhovnix-navchalnix-zakladiv!>>. [19 Червень 2020].
10. *Міністерство освіти та науки України*, 2018. Лист МОН України № 1/9-421 “Щодо надання роз’яснення” від 05.07.2018. Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-ukrayini-vid-05072018-19-421-shodo-padannya-rozuyasnennya>> [19 Червень 2020].
 11. *Міністерство освіти та науки України*, 2016. ‘У МОН розпочала роботу комісія з державного визнання документів про наукові ступені та вчені звання про вищу духовну освіту’. Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-povini-2016-09-08-zustrich-08-09-2016>> [19 Червень 2020].
 12. ‘Релігійна освіта’, 2020. *Велика українська енциклопедія*, Доступно: <https://vue.gov.ua/Релігійна_освіта> [19 Червень 2020]
 13. *Релігійно-інформаційна служба України*, 2016. ‘Дипломи духовних навчальних закладів України матимуть державне визнання’. Доступно: <https://risu.org.ua/ua/index/all_news/culture/theology/64053>. [19 Червень 2020].
 14. Решетников, Ю 2013. ‘Статус богословської освіти в Україні в контексті подальшої гармонізації державно-конфесійних відносин’, *Актуальні проблеми державного управління*, (1), р. 132-137. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_1_38>. [19 Червень 2020].
 15. Санніков, Сергій 2020. *Опитувальна Бесіда з Сергієм Санніковим, Phd.* Доступно: <[kunderenko.net/interviews/sannikov\(PhD\).m4a](http://kunderenko.net/interviews/sannikov(PhD).m4a)>. [19 Червень 2020].
 16. *Український Католицький Університет*, 2010. Термінологічний-правописний порадник для богословів та редакторів богословських текстів. Доступно: <<http://poradnyk.ucu.edu.ua/theological-comments/theology/>>. [19 Червень 2020].
 17. Хромець, В 2018. *Богословська освіта як феномен релігійного та світського освітнього простору України*. Дисертація доктора наук, Національний Університет ім. М. П. Драгоманова, Київ.
 18. Чорноморець, Ю 2012. ‘Яке Майбутнє Теології В Україні?’, *Релігія в Україні*. Доступно: <https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/18395-yake-majbutnye-teologiyi-v-ukrayini.html>. [19 Червень 2020].
 19. *Brigham Young University*, 2020. Official website Available at: <<https://www.byu.edu>>. [19 June 2020].
 20. *The church of Jesus Christ of latter-day saints*, 2020. Official website. Available at: <<https://www.churchofjesuschrist.org/?lang=eng>>. [19 June 2020].

References:

1. Brenson, R, n.d. ‘Yavlyayutsya li baptisty protestantami (Can the Baptists be called Protestants)’, *Russkij baptist: Nezavisimyj sajt evangelskih hristian-baptistov*. Dostupno: <<http://www.rusbaptist.stunda.org/dop/protest.htm>>. [19 Cherven 2020].
2. Vestel, Yu 2011. ‘Teologiya yak nauka i predmet vikladannya: na shlyahu do koncepciyi svitskoyi teologichnoyi osviti v Ukrayini (Theology as science and an university class -on the way to a scholar concept of theological education in Ukraine)’, *Religiya v Ukrayinju*. Dostupno: <<https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-koncepciyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>>. [19 Cherven 2020].
3. Visonovec, O 2015. ‘Represivna politika radyanskoyi vladi shodo ditej virnih Yevangeliskoyi hristiyan-baptistskoyi cerkvi v URSR (60–80-ti rr. XX st.) (Repressive policy of the Soviet government concerning children raised in the families of Evangelical Christians-Baptists in Soviet Ukraine (1960-1980))’,

- Religiya v Ukrayini.* Dostupno: <<https://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyaxu-do-koncepciyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>>. [19 Cherven 2020].
4. *Doneckij Hristiyanskij Universitet*, 2020. Oficijnij web-sajt (Official website). Dostupno: <<http://www.dcu.org.ua/>> [19 Cherven 2020].
 5. *Kabinet Ministriv Ukrayini*, 2015. ‘Postanova KMU № 266 “Pro zatverdzhennya pereliku galuzej znan i specialnostej, za yakimi zdijsnyuyetsya pidgotovka zdobuvachiv vishoyi osviti” vid 29 kvitnya 2015 r (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 266 “On approval of the list of branches of knowledge and specialties in which higher education seekers are trained” of April 29, 2015)’. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/conv>>. [19 Cherven 2020].
 6. *Kiyivska Bogoslovska Seminariya*, 2020. Oficijnij web-sajt (Official website). Dostupno: <<https://www.ktsonline.org/abiturientu/navchalni-programy>>. [19 Cherven 2020].
 7. Kolodnij, A 1999. ‘Religiyeznavstvo i teologiya (Religious studies and theology)’, *Ukrayinske religiyeznavstvo*, (10), pp. 3-14. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_1999_10_3>. [19 Cherven 2020].
 8. Lajnos, V 2011. ‘Pochemu baptisty ne protestanty (Why Baptists are not Protestants)’, *Pastor onlajn: forum sluzhiteliv cerkov YeHB*. Dostupno: <<http://pastoronline.org.ua/uk/podiji/arkhiv-podij/47-resursi/navchanna/109-pochemu-baptisty-ne-protestanty>> [19 Cherven 2020].
 9. *Ministerstvo osviti ta nauki Ukrayini*, 2016. ‘Do uvagi vipusknikov i pracivnikov vishih duhovnih navchalnih zakladiv (To the attention of graduates and employees of higher theological educational institutions)’. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-povidomlennya-2016-10-26-do-uvagi-vipusknikov-i-pracivnikov-vishnix-duhovnix-navchalnix-zakladiv!>>. [19 Cherven 2020].
 10. *Ministerstvo osviti ta nauki Ukrayini*, 2018. ‘List MON Ukrayini № 1/9-421 “Shodo nadannya roz’yasnennya” vid 05.07.2018 (Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1 / 9-421 “On providing clarification” dated July 5, 2018)’. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-ukrayini-vid-05072018-19-421-shodo-nadannya-roz'yasnennya>> [19 Cherven 2020].
 11. *Ministerstvo osviti ta nauki Ukrayini*, 2016. ‘U MON rozpochala robotu komisiya z derzhavnogo viznannya dokumentiv pro naukovi stupeni ta vcheni zvannya pro vishu duhovnu osvitu (The Commission for State Recognition of Documents on Scientific Degrees and Academic Titles on Higher Theological Education has started working at the Ministry of Education and Science)’. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-09-08-zustrich-08-09-2016>> [19 Cherven 2020].
 12. *Religijna osvita*, 2020. ‘Velika ukrayinska enciklopediya (Great Ukrainian encyclopedia)’. Dostupno: <https://vue.gov.ua/Religijna_osvita> [19 Cherven 2020].
 13. *Religijno-informacijna sluzhba Ukrayini*, 2016. ‘Diplomi duhovnih navchalnih zakladiv Ukrayini matimut derzhavne viznannya (Diplomas of theological educational institutions of Ukraine will have state recognition)’. Dostupno: <https://risu.org.ua/ua/index/all_news/culture/theology/64053>. [19 Cherven 2020].
 14. Reshetnikov, Yu 2013. ‘Status bogoslovskeyi osviti v Ukrayini v konteksti podalshoyi garmonizaciyi derzhavno-konfesiynih vidnosin (Status of theological education in Ukraine in the context of further harmonization of state-confessional relations)’, *Aktualni problemi derzhavnogo upravlinnya*, (1), p. 132-137. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_1_38>. [19 Cherven 2020].
 15. Sannikov, Sergij 2020. Orituvalna besida z Sergiyem Sannikovim (Questionnaire

- Conversation with Serhiy Sannikov). Phd. Dostupno: <kunderenko.net/interviews/sannikov(PhD).m4a>. [19 Cherven 2020].
16. *Ukrayinskij Katolickij Universitet*, 2010. Terminologichnij-pravopisnij poradnik dlya bogosloviv ta redaktoriv bogoslovskih tekstiv (Terminological-spelling dictionary for theologians and editors of the theological texts). Dostupno: <http://poradnyk.ucu.edu.ua/theological-comments/theology/>. [19 Cherven 2020].
 17. Hromec, V 2018. 'Bogoslovska osvita yak fenomen religijnogo ta svitskogo osvitnogo prostoru ukrayini (Theological education as a phenomenon of religious and secular education in Ukraine)'. Disertaciya doktora nauk, *Nacionalnij Universitet im. M. P. Dragomanova*, Kiyiv.
 18. Chornomorec, Yu 2012. 'Yake Majbutnye Teologiyi V Ukrayini? (What's the future holds for thelogy in Ukraine?)', *Religiya v Ukrayini*. Dostupno: <https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/18395-yake-majbutnye-teologiyi-v-ukrayini.html>. [19 Cherven 2020].
 19. *Brigham Young University*, 2020. Official website Available at: <https://www.byu.edu>. [19 June 2020].
 20. *The church of Jesus Christ of latter-day saints*, 2020. Official website. Available at: <https://www.churchofjesuschrist.org/?lang=eng>. [19 June 2020].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.24(6)-9

УДК 128:124.2

**ПИТАННЯ СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО РОЗУМІННЯ
ІВАНОМ ПРОХАНОВИМ**

*ISSUE OF THE MEANING OF HUMAN LIFE AND ITS UNDERSTANDING
BY IVAN PROKHANOV*

Н. М. Марюхно

Актуальність теми дослідження. Питання сенсу життя людини протягом всього існування людства є дискусійним і не припиняє втрачати своєї актуальності, адже велика кількість людей не мають однозначної відповіді на дане запитання. Тому дана світоглядна проблема потребує подальшого дослідження.

Постановка проблеми. Слід констатувати, що сучасне суспільство має проблеми духовно-морального стану. Духовність нації знаходиться на досить низькому рівні, а питання моралі нехтуються та зневажаються суспільством. Релігійність, здебільшого, проявляється в обрядах, сутність яких більшість українців не знає, а тому не може пояснити, бо так

Urgency of the research. The issue of the meaning of human life throughout the entire existence of mankind is debatable and does not cease to lose its relevance, because a large number of people do not have a clear answer to this question. Therefore, this worldview issue requires further research.

Target setting. It should be stated that modern society has problems with the spiritual and moral state. The spirituality of nation is on a rather low level, and the issue of morals is ignored and trampled by society. Religiosity is mainly manifested in rites, the essence of which the majority of Ukrainians do not know, and therefore cannot explain, because it happened historically. The level of spirituality and righteousness of